

ВОЛОДИМИР ВИННИЧЕНКО (26.06.1880 – 06.03.1951)

«Момент» (1910)

Зміст

Анкета новели	1
Риси імпресіонізму та неореалізму у творі.....	2
Характеристика героїв	3
Панна (Муся).....	3
Шехерезада – в'язень	4
Провідник Семен Пустун.....	5
Особливості художнього стилю В.Винниченка	5
Джерела.....	6

Анкета новели

- 1. Підзаголовок** – «Із оповідань тюремної Шехерезади¹» (підзаголовок автор використовує, можливо, щоб заінтригувати читача, надати розповіді забарвлення чарівної казки)
- 2. Літературний рід:** епос.
- 3. Літературний напрям:** імпресіонізм, неореалізм
- 4. Жанр:** психологічна новела (імпресіоністична новела з елементами філософії екзистенціалізму).
Новела — це невеликий прозовий твір про незвичайну життєву подію з несподіваним закінченням. І автор «Моменту» протягом усього твору тримає читачів у напруженні, яке переживають двоє молодих людей — він і вона. Фінал твору несподіваний: розлука саме в той момент, коли в серцях обох оселилися любов і щастя
- 5. Час подій:** весна. Події відбуваються протягом кількох годин
- 6. Місце подій:** село на кордоні
- 7. Форма оповіді:** розповідь ведеться від першої особи
- 8. Головні герої:** революціонер (Шехерезада), панночка Муся, провідник Семен Пустун.
- 9. Композиція:** оповідання в оповіданні; ретроспекція² — оповідь безіменного персонажа «тюремного Шехерезади» про один епізод зі свого життя
- 10. Сюжет.** В'язень - Шехерезада розповідає співкамерникам про перетин ним і панночкою, на ім'я Муся, державного кордону. Шехерезада їде із провідником Семеном Пустуном і прохає його допомогти терміново переправитися через кордон. Семен попереджає, що можуть убити. Шехерезада уявляє себе мертвим, йому смішно. Провідник Семен Пустун не радить йому ризикувати, попереджує про небезпеку й пропонує почекати в повітці до вечора. У повітці Шехерезади зустрічає панночку. У селі облава. Панна просить у Шехерезади револьвера, бо готова позбавити себе життя, аби не датися в руки поліції. Шехарезада й панна терміново тікають самотужки до кордону → дорога через поле → зближення → рух лісом → відчуття близькості → панна просить Шехерезаду в разі її смерті передати послання «Мусю вбито на кордоні. Вмерла так, як вмирають ті, що люблять життя». Більше нічого...» Герой закохується в панночку — і читач стає свідком народження й розвитку високого почуття. Молоді люди переживають страшний, екстремальний момент: перебігаючи прикордонну смугу під обстрілом, вони уникають смерті і як переможці святкують радість життя. Герой зізнається в любові — панна цілує, просить ніколи її не шукати, бо щастя «ось воно, мить». Шехеразада закінчує свою оповідь словами: «Хто вона, де вона, й досі не знаю, але я завжди ношу її в душі»

¹ Алюзія на східну збірку казок «Тисяча й одна ніч», у якій дружина царя Шахрияра, на ім'я Шехерезада, розповідає йому щонаочі по одній захопливій історії. Такий художній прийом дає можливість авторові ніби зсередини дослідити найтонші порухи душі героя в межовій ситуації й таким чином поглибити психологізм зображення.

² Ретроспекція (від лат. retro — назад і sprecto — дивлюсь) — пригадування подій

11. Елементи сюжету

Пролог. Шехерезада у в'язниці розповідає історію про момент любові

Експозиція. Шехерезада прохає Семена допомогти терміново переправитися через кордон

Зав'язка. Зустріч Шехерезади в повітці з панною

Розвиток дій. Шехерезада й панна терміново тікають самотужки до кордону

Кульмінація. Шехерезада й панна перебігають через кордон під кулями. Радість життя

Розв'язка. Герой і Муся назавжди розлучаються, аби зберегти в душі момент абсолютного високого кохання, не спотвореного брудом і вульгарністю буденності

12. Тема: історія короткої любові між чоловіком і жінкою, їхня взаємодія в момент пограничної ситуації (напруженої точки нелегального перетину кордону).

13. Ідея: оспівування почуття кохання; усвідомлення скороминущості щастя; заклик вийти за межі життєвих умовностей і цінувати кожен мить життя, насолоджуватися ним у всіх проявах.

14. Головна думка. Люди інколи бездумно втрачають мить щастя, підкорюючи свої вчинки суворим приписам моралі, а інколи, намагаючись затримати й продовжити його, гублять своє щастя назавжди; усе, що від природи, є прекрасним

15. Два конфліктні вузли — *зовнішній* (перехід кордону та стан між життям і смертю в екстремальній для людини ситуації) і *внутрішній* (стосунки між чоловіком і жінкою).

16. Протиставлення (контраст): усталена традиційна мораль з її суворими, а то й пуританськими, приписами — природність, принадність ширих почуттів двох молодих людей

17. Головний мотив – життя і смерть

18. Проблематика: щастя людини; сенс людського буття; гармонія людини й природи; природність душевних і тілесних поривів; плинність життя; мить як частинка вічності

19. Символічні образи

- *поле* - символ свободи, життя, народження й росту;
- *ліс* - межа, кордон, стіна, за якою — невідомість і небезпека; символ ворожої стихії (у момент небезпеки), або свободи й кохання (у момент щастя);
- *комашки* - символ відсутності обмежень і правил;
- *зелені мушки, ворон* - символ смерті;
- *кордон* - символ межі між життям і смертю.

20. Висновок. Спалах любові в природі — найвищий момент буття. Людина ж перетворює свято кохання на побутовий елемент щоденного життя. Звідси й оцінка: «Щастя — момент. Далі вже буденщина, пошлість».

Ідеальну модель поведінки всього живого в природі Муся окреслює так: «Єсть якісь метелики. Вони вмирають серед кохання». Пропозицію панни скористатися цією моделлю, перенісши її з рівня біологічного на рівень духовний («наше кохання повинне вмерти зараз»), герой сприймає з розумінням. Муся стає Дамою, а юнак — благочестивим, шляхетним лицарем: «Я схопив край її сукні, поцілував і випустив».

Щастя, за Винниченком, — це «свободна воля», воля від тягаря й обов'язку, що є наслідком тривалих стосунків.

Риси імпресіонізму та неореалізму у творі

Імпресіоністичні засоби:

- колористика тексту концентрує сонячні барви, лісову зелень, небесну блакить – життєствердні барви;
- зорові та слухові образи увиразнює пейзаж, творить тло, на якому розгортаються події в новелі
- пейзаж у творі сприймається крізь призму душевного стану оповідача
- у поєднанні емоційних імпульсів та пейзажних малюнків відтворюються психологічні зміни в душі героя

Елементи неореалізму:

- документальна основа твору (принцип достовірності факту) підзаголовок твору «Із розповідей тюремного Шехерезади» вказує на те, що факт мав місце. Герої твору — звичайні, пересічні люди, але сильні особистості, які не погоджуються з умовами, які їм нав'язує суспільство;
- промовистій деталі: творі автор декілька разів звертає нашу увагу на очі героїні, які «горіли» то напруженням, то щастям, були великі, прекрасні;
- сюжет напружений з елементами небезпеки;
- емоційність та психологізм;
- герої - сильні, індивідуально цілісні особистості, що силою духу підносяться над обставинами, заперечують міщанство й виступають поборниками індивідуальної свободи..

Характеристика героїв

Панна (Муся)

Панночка Муся є представницею нового покоління жінок. Умови становлення її характеру залишаються поза текстом, у новелі вона представлена вже цілком сформованою особистістю. Дівчина ніжна, жіночна, про що свідчить її портрет. Художня деталь — «очі, як у зляканої лані, променисті, чисті, великі» — щоразу відображає інший стан її душі — кокетування, переляк, закоханість. У Мусі, попри міське походження, наявна якась потужна природна сила, що споріднює її в моменти небезпеки чи з диким звіром, чи з прекрасною ланню. У стосунках із «Шехерезадою» вона ніжна й кокетлива, водночас стає рішучою в миттєвості небезпеки й навіть готова позбавити себе життя, аби не датися в руки поліції. Можливу смерть панночка сприймає як кінцевий пункт свого існування, але хоче залишатися живою хоч у пам'яті знайомих. Тому й наказує своєму випадковому супутникові в разі її смерті написати вісточку, що вона загинула так, «як умирають ті, які дуже люблять життя».

Образ Пани в новелі — це втілення ідеї вічної жіночності, краси й загадкової незбагненності

Цитати

Опис зовнішності: «Сама настояща, городська панна, в гарненьких черевиках, що визирали з-під сукні, із солом'яним бриликом на колінах».

- «В темному волоссі їй запуталась соломинка і дрижала над вухом; нижня губа, як у вередливих і гарненьких дітей, була трохи випнута наперед».
- «Панна, з повислими на ній соломинками, з великими очима, з суворо застиглою постаттю, здавалась якоюсь фантастичною феєю»
- «Надзвичайно гарна була вона тоді»
- «Я озирався й дивився на Мусю; з висмикнутим волоссям, з великими палаючими очима, з міцно стиснутими устами, зігнута, вона здавалась якимсь дивним, прекрасним звіром, сильним, напруженим, диким.»

Очі: «А очі, як у зляканої лані, променисті, чисті, великі», «Очі горіли напруженням і були великі, прекрасні».

Сміх: «Ах, якби ви знали, який сміх у неї був! А сміх є дзеркало душі»

Манери поведінки: «Галантно повела вона рукою круг себе», «Вона вийняла з-під свитки хусточку і почала витирати мій лоб із серйозним і заклопотаним поглядом».

Риси характеру: смілива; рішуча; віддана справі; має власні погляди та переконання; філософ і психолог; життєлюб; щира і безпосередня, емоційна ніжна та скромна

- «Убити себе зумію».
- «А знаєте, мені чогось зовсім не страшно... Цікаво тільки дуже»
- «—... Ви надзвичайно гарні зараз. — Я не знаю, що треба сказати на це».

Вчинки: «Стражники трусять уже товаришів... Якусь панночку шукають».

- «— О, тільки не стражникам в руки! — раптом зірвалась панна з місця й прудко, твердо заходила по повітці. — Тільки не це! Тільки не це!.. У вас револьвер є? — вмить зупинилась вона передо мною. Великі, чисті очі її змінилися, стали якісь злі, сталеві, темні. Дитяча нижня губа тісно стислася з другою, і, здавалось, вона держала голку в цих губах. Вся вона стала якась туга, тверда. Я вийняв револьвер і дав їй.»

• «— Єсть! — гордо, дико вирвалось у неї, дивлячись назад. — Єсть! — повторяла вона, задихаючись. Свитка високо здіймалась їй на грудях, серпосхожі пасма темного волосся розвівались, губи гордо розкрились і пашіли жаром щастя. — Єсть! — раптом високо підняла вона руки і, обвивши ними мою шию, жагуче-скажено притулилась до мене.»

• «Раптом вона одірвалась, подивилась на мене затуманеними очима. Злилася знов з моїми жадібними устами і знову одірвалась.»

Погляди на життя: «Як мене вб'ють, напишіть так: «Мусю вбито на кордоні. Вмерла так, як вмирають ті, що люблять життя». Більше нічого»

• «Наше кохання повинно вмерти зараз, щоб, як хтось сказав, ніколи не вмирати». «А вона, ніби дивлячись собі в душу, обривисто-напружено говорила: — Щастя — момент. Далі вже буденщина, пошліть... Саме найбільше щастя буде мізерним в порівнянні з цим. Значить зовсім не буде — Я буду носити вас в душі».

• «Хто вона, де вона, й досі не знаю, але я завжди ношу її в душі»

Шехерезада – в'язень

Головний герой твору сприймає себе як частину живої природи, а значить, на нього як біологічну істоту мають поширюватися універсальні закони цієї природи. Один із них — закон життя і смерті як два аспекти існування всього живого. Тому коли Семен Пустун застерігає «Шехерезаду» від нерозважливості, бо в лісі біля кордону чатує смерть, головний герой її не боїться, адже смерть — це інший бік життя, що природно. Спокійно й навіть легковажно, ніби спостерігаючи ситуацію збоку, він міркує про свою можливу загибель: «Лежу десь, в якомунедбудь яру дикому, порожньому, надо мною небо, на виску маленька чорна ранка, а над ранкою кружком сидять такі ж самі блискучі, зеленкуваті мушки й ніби ворожать, заглядаючи у неї, туди, всередину, де оселилась смерть». Навіть перед кордоном в героя не було «ні страху, ні суму, ні жалю, тільки... один якийсь величезний пульс протесту, боротьби всієї істоти з цим призначеним, неминучим». Чому? Бо ту смерть чинитиме одна людина іншої, що є протиприродним. Так само протиприродними, на думку героя, є інтимні стосунки між чоловіком і жінкою, скуті умовностями й моральними приписами, які в'яжуть їх по руках. Для нього еталоном стосунків є взаємини кузюк, пташок, «несвідомих протестантів проти лицемір'я старшого брата свого — людини». У них «нема незаконнорождених..., паспортів, моралів, “уложеній о наказаніях”». Однак він поважає рішення Мусі, яка пропонує йому розстатися в момент найвищого відчуття щастя.

Цитати

• «А я, мої панове, їхав з моїм контрабандистом Семеном Пустуном до кордону. І той кордон я мусив неодмінно у той же день перейти, не ждучи навіть ночі. Але коли я сказав це Семенові, він мовчки-понуро озирнув мене, знехотя посміхнувся й, одвернувшись до коняки, сердито крикнув...»

• «І, пам'ятаю, мені раптом стало страшенно смішно: я — мертвий. Ці мушки, Семенова спина, конячинка, на якій підстрибувала комічно і гупо якимось шлейка, Семенова шапка з прогризеним верхом і... я — будучий мертвяк. Лежу десь, в якому-небудь яру дикому, порожньому, надо мною небо, на виску маленька чорна ранка, а над ранкою кружком сидять такі ж самі блискучі, зеленкуваті мушки й ніби ворожать, заглядаючи у неї, туди, всередину, де оселилась смерть. І лице моє теж зеленкувате, тверде... А на скелі якийсь сидять чорні, великі, таємні ворони і ждуть чогось...»

• «— Границя. Я глянув туди, вперед. Далеко-далеко темніла, як тин, смуга лісу. Мені якимось стало холодно в грудях і завмерло серце. Так. Аж ось він, цей кордон. Я жадливо дивився туди, в залите сонцем поле, на краю якого стояв цей тин, і чув, як мені якимось тісно, нудно, неспокійно.»

• «Мабуть, ми їхали знов без дороги, бо мене хитало, як в колісці, об колеса шарудів бур'ян, і коняка часто зупинялась, десь хапаючи на ходу траву. І, пам'ятаю, коли мене хитало, я здавався собі трупом, який везуть уже від кордону.»

• «— Не хочеться. Так краще. І сама не хочу знати, як вас зовуть. Я знаю, що у вас карі очі, потім... Яке у вас волосся?.. Русяве, здається. Ну, да... Русяве волосся. Ну, і так далі. А ім'я — пошліть. Правда? — підняла вона якимось мило брови й засміялась.»

• «І мені щоразу хотілось взяти її за руку, притулитись, злитись з нею і так іти далі. Надзвичайно хотілось... Але...»

- «Люблю я цей процес у лісі, в полі! Чистий він, не скалічений цими моральми людей, не заслинений лицемір'ям похоті, сильний, одвертий, простий. Люблю цих кузьок, пташок, цих маленьких, несвідомих протестантів проти лицемір'я старшого брата свого — людини.»
- «А я мовчки дививсь на неї, і чудно мені було якось. Ми — двоє людей, загнаних другими людьми, — сидимо і маємо зараз через щось іти ще до якихось інших людей, що десь стоять у цьому лісі серед його кохання і ждуть нас з смертю в руках. Ми — двоє загнаних людей, близькі, з очима, повними ласки й тепла одне до одного, з бажанням злити це тепло до купи, впитись цим теплом, цією ласкою, цим великим даром життя, ми, двоє людей, а не кузьок, — сидимо і не сміємо цього зробити, бо... бо ми ж всього кілька годин знайомі одне з одним. Ми можемо зараз умерти, не стане ні моралі, ні законів, не стане ні кузьок, ні ласки, ні тепла, але ми... не сміємо.»
- «Я надів шапку, ми встали й, не дивлячись одне на одного, тихо посунули вперед. Ліва щока моя горіла, в руці ще була теплота її ручки, а в грудях з таємної вогкої глибини вже вповзало щось чадне, незграбне, холодне.»

Провідник Семен Пустун

- «А Семен цей, треба вам сказати, не дивлячись на своє пустотливе прізвище, був чоловік поважний і випускати з себе слів без потреби не любив. Сам був "парнишка" дебелий, "гвардійонець", як казали його односельчани, і на всіх через те дивився завжди згори вниз. Ступав помалу, важко, серйозно і навіть, коли ловили його "харцизники", не мінявся, тільки ще більш насуплювався, очі робились ще меншими, колючими і страшно якось біліли губи.»
- «Семен навіть не озирнувся. На величезній його спині сидів цілий ряд блискучих, маленьких, чепурненьких мушок. Коли він робив якийсь поривчастий рух, вони спурхували і прудко літали над спиною, неначе чайки в морі понад скелею. Потім знов сідали і сиділи якось надзвичайно недвижно, ніби пильно вдивлялися в мене.»
- «Семен повернув до мене свій жовто-смугливий гострий ніс, підстрижені вуса й здивовано промовив: — Але! А чи я вже нажився на світі, щоб вести вас удень? Он, маєте ліс, в тому лісі є жовніри, то йдіть їм у руки. А мене лишть ще пожити трохи на світі... Ая!»
- «Рядно піднялось надо мною, а замість його глибоко-глибоко синіло небо, і якоюсь незграбною скелею під ним стирчала Семенова голова в шапці з його гострим, ніби мертвим носом і чорно-сивими, наче посланими попелом, підстриженими вусами.»
- «Губи Семена були білі, тонкі, очі зиркали з своєї глибини гостро, поривчасто.»

Особливості художнього стилю В.Винниченка

- Відмова від традицій старого народницького романтизму й реалізму
- Увага до деталей (найчастіше — портретних), які поступово стають психологічними
- Поглиблений психологічний аналіз
- Контрости
- Імпульсивність і динамічність розповіді
- Лаконізм, вміння вкласти важливу ідею і розмаїття подій у невеликі за розміром твори
- Широка панорама характерів. Позитивних і негативних персонажів автор поміщає у «моральну лабораторію»: кидає їх у найскладніші ситуації, аби перевірити слушність, правдивість своїх етичних ідей.
- Засоби пригодницько-детективного роману та кіно.

Джерела

- Авраменко О.** Українська література (рівень стандарту): підруч. для 10 кл. закл. загальн. серед. освіти / Олександр Авраменко, Василь Пахаренко. — К. : Грамота, 2018.
- Борзенко О. І., Лобусова О.В.** Українська література (рівень стандарту) : підруч. для 10 класу закл. заг. серед. освіти. — Харків : Вид-во «Ранок», 2018
- Всеукраїнська школа онлайн.** Життя і творчість Володимира Винниченка <https://www.youtube.com/watch?v=NhDa5zywd6g&t=18s>
- Всеукраїнська школа онлайн.** Поєднання реалістичного змалювання дійсності та філософського підтексту в новелі Володимира Винниченка "Момент" <https://www.youtube.com/watch?v=C-xnYMwYMLI>
- Зінченко Ж.В.** Паспорт літературного періоду. 10 клас. / Ж.В.Зінченко. – Полтава, 2018.
- Косогова О. О.** Усі уроки української літератури в 10 класі. II семестр. Профіль — українська філологія / О. О. Косогова, Л. Г. Муковоз. — Х. : Вид. група «Основа», 2011
- Лепська К.** Найцікавіше й найважливіше про «Момент» В.Винниченка t.me/pani_vchytelka
- Лепська К.** Переказ новели Володимира Винниченка "Момент" https://www.youtube.com/watch?v=Gq4EsX_QDPI
- Лепська К.** Цитатні характеристики образів новели «Момент» В.Винниченка t.me/pani_vchytelka
- Слоньовська О. В.** Українська література (профільний рівень) : підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти /О. В. Слоньовська, Н. В. Мафтин, Н. М. Вівчарик. – Київ : Літера ЛТД, 2018.
- Усі уроки української літератури.** 10 клас. II семестр. Нова програма / укл. А. М. Гричина, Н. В. Жуковська. — Х. : Вид. група «Основа», 2018
- Фасоля А. М., Яценко Т. О., Уліщенко В. В., Бійчук Г. Л., Тименко В. М.** Українська література. Рівень стандарту : підруч. для 10 кл. закладів загальної середньої освіти. / — Київ : Педагогічна думка, 2018.
- Підготовка до ЗНО.** Володимир Винниченко. «Момент». Українська література 10 клас <https://www.youtube.com/watch?v=20cCZzja7tI>